

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față reproduce textul revăzut integral de autoare, apărut în volumul publicat la Editura Minerva, București, 1979. Erorile de tipar au fost corectate prin confruntarea cu prima ediție a cărții. În îngrijirea textului, am respectat normele filologice ale unei ediții critice și adaptarea la regulile ortografice în vigoare azi, aprobate de Academia Română.

Ștefana Velisar Teodoreanu

URSITUL

Ediție îngrijită,
cuvânt înainte și note de
Valeria Filimon

București · 2019

Cu greu mă dezmeticeam.
Îngânam în neștire:
Umbră și vis...
viața... moarte... zile.,
file albe de scris, file...
Am închis ochii osteniți.
Și din adâncul de umbre
se limpezi încet, răsări sfios
– sfârșându-mi sufletul –,
zâmbetul feței adormite.
Doamne, vin Paștile!

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	5
Ursitul.....	9
I.....	9
II.....	37
Începutul.....	65
Ursitul.....	67
<i>Poveste (Ionel Teodoreanu)</i>	68
Nași	72
Recunoștință.....	80
O farsă.....	92
O întâlnire neașteptată	104
Note în marginea unei scurte călătorii.....	113
Din una în alta.....	138
O sută de ani de la naștere	161
„Ca floarea câmpului“	182
Chirurgul Liviu Câmpeanu.....	186
I.....	186
II.....	195
Omagiu de recunoștință	235
Noiembrie 1970.....	240
Mănăstirea Neamț.....	263

Stefana Velisar Teodorescu

Ursitul

I

*Unde se vede cât de aparent simple și totodată
întortocheate și sigure sunt căile soartei*

În ajunul Ajunului de Crăciun al anului 1918, tatăl meu, abia demobilizat, m-a lăsat pe două zile la Iași, să-mi iau rămas bun de la verele mele refugiate acolo. Iar el și-a urmat drumul către București – unde ni se deschisese de curând calea, după crâncenul război din 1916 –, ca să vadă de pașapoartele noastre și să plecăm apoi împreună la Paris. Avea, în sfârșit, să se împlinească visul meu de totdeauna de a călători cu tata în străinătate. Îmi vibra întreaga ființă de nerăbdare și bucurie. Eram într-o stare euforică și dinamică la culme.

Prima zi mi-am petrecut-o cu verele mele Delavrancea, în mari efuziuni și planuri, și am dormit la cele două mai mari dintre ele. A doua zi doream s-o petrec cu vara mea Georgeta Bursan și de acolo să plec în dimineața Crăciunului la București. Această vară a mea avea un fișor de vreo doi ani, căruia îi împodobise un pom de Crăciun. Nu știu ce năzbâtie făcuse băiețelul, că eu am sosit, cu bruma de bagaje ce aveam, tocmai când îi administra o mică corecțiune și el urla cât ce putea de asemenea ofensă. Am protestat și eu numaidecât, zicând cu aprindere și pedantism că nu este permis să faci să plângă un copil la pomul lui de Crăciun, ceea ce a atras asupra mea fulgerele materne exprimate răspicat: „N-ai a te amesteca în educația fiului meu!”

Iute din fire, răspund și eu pe loc: „Ai perfectă dreptate!”. Și, scotocind în geamantanul meu, urmez: „Îți las bagajul meu aici și mă duc iar la verele noastre Delavrancea, tot am o treabă cu Beb. La tine mă întorc diseară, când doarme fiul tău și nu mai este priemie să-i stric buna creștere.”

Și am pornit-o înapoi. Mi-a strigat ceva din urmă, dar m-am făcut că n-aud. Până la verele mele mi-a trecut furia, dar m-am bucurat mult să le regăsesc, știind că n-aveam să le mai pot vedea multă vreme.

Mai către seară m-a prins o melancolie și un soi de lașitate, întrebându-mă cum are să mă primească cealaltă vară după asemenea ieșire.

– Stai cu noi, insistau verele mele, și hai cu noi la masă la familia Teodoreanu, o familie de moldoveni delicioși și plini de talente, unde ești și tu invitată, da, da, ne-au reproșat că nu te-am adus ieri la ei și au spus să te aducem azi, neapărat.

– Dar nu-i cunosc. Cum să merg așa la ei? Și cum erau să mă invite?

– Ba da. O cunoști pe prietena noastră Florica Muzicescu, de la București, care este sora gazdei, te-a invitat și ea. Și apoi, tânărul acela frumos, care m-a acompaniat aseară până acasă și a intrat cu mine când tu stăteai cu Beb, turcește, la gura sobei și coceați gutui, era chiar unul din băieții Teodorenii. Dorea și el să te cunoască. Hai cu noi și după aceea te ducem noi până la Georgeta.

– Hai cu noi! insistă Cella, căreia nu-i puteam rezista.

Și m-am dus cu ele.

Casa Teodoreanu – o casă în sărbătoare, caldă, cu arome bune, multe lumini, multe oglinzi mari care multiplicau totul voios. De atâta vreme nu mai pusesem piciorul într-o casă de oameni unde toate păreau să meargă ca pe roate și lucrurile își păstrasera rostul din vechi, în care plutea acel duh de ospitalitate moldovenească, luminând fețele, ca pe niște stele de bună vestire. Erau toți frumos îmbrăcați și cu pieptănături frumoase.

M-am simțit intimidată, căci abia atunci mi-am dat seama cât de nepotrivit eram îmbrăcată și ce aparență cazonă aveam. Eram în cizme, cu un pardesiu subțire, cenușiu, cusut până jos, în loc de rochie, și încins cu o curea de piele. Pletele drepte, retezate mai jos de ureche. Singura notă mai feminină era, la gât, o cruce veche, frumoasă, de argint, și un colier mare adus de tata de prin Orient, la care țineam mult. Totuși...

Multe zâmbete bune și mâini calde mă călăuzeau de la unul la altul. M-am bucurat să recunosc capul blond și însorit de zâmbet

al Floricăi printre atâția necunoscuți și, mai departe, pe nepoata ei Smărăndița, ca un bujor alb, pe care o știam de la școală.

Îmi iese înainte Ionel, în rubașcă albastră și părul bine lins cu peria. Așa-zis, ne cunoscusem în ajun. Îmi strânge mâna să mi-o sfarme în mâna lui puternică și zice:

– Ce interesant colier porți mata, duduie, seamănă cu un șirag de bureți mici de baie, de cauciuc.

– Cum? zic eu indignată. Ce urâtă comparație! Uite ce colier port eu! și îi zvârl în mână colierul. Freacă-l în palme și ai să vezi ce frumos miroase.

Era din boabe mari, palid cărămizii, ciuruite de găurele, făcute dintr-o pastă de foi de trandafir, care încălzite de căldura trupului miroseau ca o grădină de trandafiri în soare.

– Strașnică mirosună, zise Ionel, deschizând nări mari și ochi veseli, băgându-și fața în mâinile pline de măgelele mele. Sta cufundat în ele și căuta, pesemne, o comparație mai poetică.

– E ca din poemele lui Hafiz, zice, întinzându-mi-l aproape reverențios.

– Așa mai merge, zic eu încă neîmpăcată.

Între timp, suntem poftiți la masă.

Mă apropii repede de vara mea Beb și îi spun în șoaptă:

– Dacă mă pune la masă lângă tânărul ăsta, n-am să scot o vorbă. E un încrezut și nu mi-e simpatic.

– Fii liniștită, zice Beb, și se duce să vorbească cu Florica.

Am fost așezată lângă Beb, vizavi de Cella, iar Ionel, la vreo patru tacâmuri depărtare, în stânga mea. Nu-i vedeam decât mâinile, care-mi păreau mari și grele.

În timpul mesei l-am uitat. Am băut un păhărel de vin și mi-a pierit timiditatea, am vorbit și povestit în voie. Acum petreceam foarte bine și mă bucuram că eram acolo. Cella era în vervă și îi fermeca pe toți. De altminteri, toată lumea era bine dispusă, vorbele de duh zburau, ca fluturii, deasupra mesei, încărcată de cele mai fine bunătăți tradiționale de Crăciun.

La ferestre, colindătorii cântau „Florile dalbe, florile dalbe!“ ...

După masă ne-am retras, Beb și cu mine, într-un salonaș, unde să-i pot citi, în taină, unele lucruri scrise de mine, asupra cărora voiam să am părerea ei.

În salonul mare era animată sindrofie, se făcea muzică și, în răstimpuri, se auzeau explozii de râsete și ușoara larmă a valurilor de voie bună.

Îi citeam cu emoție lui Beb, care-mi făcea unele observații și mă îndemna să-i citesc mai departe.

Când și când, venea Cella, cu fața delicată și îngustă însuflețită de muzică și cu ceva inspirat în toată făptura ei sprintenă, să vadă ce facem, să ne aducă bomboane. Mă mângâia pe cap și lua, fără să băgăm noi de seamă, din carnețele pe care le citisem și le pusesem deoparte pe divan.

La un moment dat, apare Ionel în pragul ușii, zbârlit de data asta, cu capul plin de bucle, tot părul numai tumbe castanii, târând după el un sac mare de cânepă dintr-acei în care se pun cartofii, ticsit cu niște lucruri colțuroase, de diferite mărimi, care păreau îndesate cu sila înăuntru.

– Lasă-mă, duduie Beb, să stau numai câteva clipe cu duduia Lily, că am lucruri foarte importante de vorbit cu ea.

Îi vibra glasul de nerăbdare și părea grozav de stârnit. Era cu obrazii înfierbântați, ochii plini de strălucire și se uita la mine ca la un răsărit de soare.

Eu mă uitam rugător la Beb, în ochii ei intens albaștri atât de inteligenți și buni, să mă scape, dar ea se retrăgea zâmbind, făcându-mi semn că se întoarce acuși, în timp ce Ionel răsturna din sac pe covor un maldăr de caiete, caietele, carnețele, suluri de coli legate cu sfoară, o întregă arhivă prăfoasă, și se așeza pe jos, în mijlocul acestei mărfi dezordonate, din care pescuia, ici și colo, câte un caiet, o hârtie, și exclama:

– Noi suntem frați! Avem același suflet! Aceleași mirări, aceleași încântări! Ne ating aceleași lucruri! Noi scriem la fel!...

– De unde ai scos toate astea? De unde știi că scriu? Și cum scriu? Îl întrerup înnegurată, zvârlind o pernă peste carnețele mele.

Dar el nici n-auzea ce spuneam și urma cu înflăcărare:

– Să-ți citesc. Uite, despre zarzări. Și mata ai scris despre meri și cireși înfloriți, despre caiși... Acum înțelegeți ce spun eu?

Și începe să-mi citească. Buchete și crengi, o livadă întregă de metafore pline de frăgezime și fantezie.

– Îți plac? mă întreba, din stolul lui de caiete răvășite, de la picioarele mele.

– Mda... asta, de mai înainte, este mai bună. Și astălaltă... nu e rea, zic eu cu zgârcenie la laudă, dar îs prea multe, mă ametesc... Și n-am timp, plec mâine, am încă de vorbit cu vara mea Beb, nu-i momentul bun acum...

– Stai, zice, să-ți citesc ce am scris despre lună, despre soare, toamnă, iarnă...

Răsfoia caietele și citea de ici, de colo, cu înfrigurare și-și ridica spre mine capul transfigurat de emoție:

– De asta ce zici, spune!

– Și ce ai să faci cu toate astea? Sunt ca o ploaie de flori rupte și risipite... De ce nu închegei ceva?

– Nu-i nevoie, zice. Fiecare imagine e ca un vers... Cunoști hai-kai-urile japoneze? Câte un singur vers, care deschide un unghi larg spre o zare de poezie. De altminteri, și mata scrii despre pomi, flori, apusuri, răsărituri... Nu-i nevoie să-ți explic.

– La mine sunt simple notații. Poate îmi trebuie odată... Eu scriu poezii, zic, crezându-mă mai cu experiență decât el.

– Știi, zice.

– De unde știi? mă trezesc deodată. De unde știi că scriu? Întreb, uluită. E un secret că scriu.

Numai Beb știe.

– Păi ne-a citit duduia Cella, în salon, din ce ai adus aici astă-seară. Și ne mai citea și când îi venea câte o scrisoare de la mata, când nu erai la Iași.

– Cum se poate? exclam eu, roșie ca focul, și mă ridic brusc de pe divan.

Dar Ionel mă ținea de picioare și mă implora să stau, că acuma tot le citise și nu se mai putea drege nimic. Și aveam atâtea de vorbit împreună!

Îmi bătea inima tare și nu știam ce să fac, ce să spun.

Iar Ionel era ca un foc aprins la picioarele mele; mă învăluiau flăcările entuziasmului său. Mă ruga să nu plec cu niciun chip în străinătate, să rămân în țară și să scriu. Să nu mai scriu în franceză, ci în românește, că doar eram româncă, să fiu o scriitoare română. Îmi prezicea un viitor splendid.

Nu fusesem niciodată astfel preamărită. Începeam să fiu mai puțin severă cu acest tânăr care-mi tăia calea atât de năvalnic și voia să-mi schimbe hotărârile. Mă încercuia de pretutindeni, și cu atâta căldură și generozitate vorbea de mine și voia să mă convingă să rămân în țară. Nu se formaliza că nu-l priveam cu ochi buni, sărea peste toate obstacolele mele verbale și căuta să mă lege măcar cu niște promisiuni. Dacă nu puteam rămâne în țară, atunci trebuia neapărat să-i făgăduiesc că-i voi scrie, așa, ca de la scriitor la scriitor (ca și cum ne-am fi putut numi pe atunci scriitori!), ca doi camarazi de arme. Întâlnirea aceasta dintre noi nu era o întâlnire întâmplătoare, eram predestinați să ne întâlnim. „De unde o mai scotea și pe asta“, gândeam eu. Dacă nu-și bătea vara mea, Georgeta, băietelul și nu insista Cella să merg la ei, nu ne-am fi întâlnit deloc. Dar, pesemne că cele mai neînsemnate lucruri au un rost nebănuit pe lume. Căci ele două, fiecare în felul ei, dăduseră la o parte crengile zilelor vieții în care ne adăposteam, ca să ne deschidă cărarea pe care aveam să ne întâlnim. Și a început să-mi povestească despre planurile lui de viitor, de scriitor, amestecând printre ele și confidențe despre iubirile lui defuncte. Vorbea ca și cum ar fi avut șaiszeci de ani și un trecut furtunos, plin de experiențe amoroase. Îmi spunea că a tot dat peste niște găște de fete frumoase, plicticoase și plângăcioase, și peste femei perverse, uneori chiar urâte, nimic să-i umple sufletul și viața, că e trist și grozav de singur, da, da, singur sufletește...

Se lăuda, oare? Voia să mă epateze? mă întrebam.

– Noi vorbim aceeași limbă, zice el, înțelegi ce vreau să spun? Nu vrei să ne împrietenim, să ne scriem, să ne facem confidențe?

El îmi și făcuse...

Răspundeam cu vorbe puține, dar mai prietenoase. Nimeni nu-mi vorbise până atunci atât de direct și arzător, cu o chemare atât de fierbinte, cu ochii ridicați spre mine, și rugători și porunci-

tori. Prezența lui la picioarele mele și această lungă incantație mi se suiau încet la cap, ca un vin prea tare.

– Înțelegi cât m-ar stimula să-mi scrii? Ți-aș trimite la Paris tot ce scriu. Am atâtea de exprimat! Sunt plin ca o fântână, o fântână adâncă. Ai fi ciutura care scoate din mine bogăția apelor mele de la fund. Nu vrei? Nu vrei? Spune!

– Bine, zic, amețită. Bine.

– Numește-mă fratele tău Ionel, și am să-ți spun fratele meu Lily, frate întru scris și suflet, vrei?

– Da, zic mai liniștită, am să-ți scriu.

– Ai să-mi scrii des?

– Da, destul de des.

– Și avem să ne mai întâlnim noi, nu se poate altfel.

– Poate...

– Sigur! hotărăște Ionel, bătând cu pumnul în podele.

Mă întreba de planurile mele. Aveam și eu multe pe atunci. Doream mai ales să călătoresc, să văd lumea largă, să uit infernul războiului din care ieșeam, să scriu, să mă simt liberă ca o pasăre.

Pe când vorbeam noi mai însuflețit, apare Cella în ușă, zicând:

– E trecut de miezul nopții, copii, trebuie să plecăm. Trebuie s-o ducem pe Lily la Georgeta, care o așteaptă și stă destul de departe. Afară s-a lăsat ger mare.

Beb îmi zâmbea din spatele Cellei. Ionel se ridică de jos și zice cu glas rugător:

– Lăsați-mă s-o duc eu pe duduia Lily la duduia Georgeta, că știu unde stă. Mai avem de vorbit împreună. Vă rog mult...

Verele mele au consimțit. Am ieșit toți patru în noapte și ger, am mers o bucată de drum împreună și apoi ne-am despărțit de ele cu bune urări.

Era o noapte senină, limpede, scânteietoare, cu cerul plin de stele, o lună rotundă ca o fântână de argint și zăpadă bogată, înghețată. Ninsese mult în ultimele zile, și totul era acoperit de alb – străzile, acoperișurile, copacii, dealurile, zărilor... Scârțâia omătul sub tălpi și un joc de sclipiri se țesea în toate.

Nimeni pe străzi.

Orașul tolănit, singur sub cer, și cu noi.

Se auzea încă ultimii colindători pe lângă casele rămase luminate, cu ferestrele ca niște zmeie de aur prionite de ziduri.

Se auzea, tot mai depărtat și stins, „Florile dalbe, florile dalbe...”

Lătra câte un câine domol, ca dintr-o altă lume...

Niciodată n-a fost cerul mai înalt boltit și împodobit cu atâta strălucire, pământul atât de alb.

Lumina era intens albastră.

O adevărată noapte de Crăciun, cu fast și taină.

Și o liniște de vis.

– Stelele au gene lungi în noaptea asta, a zis Ionel.

Toate erau cu raze! Gerul ne ardea și ne îmbăta, ca vinul, ne dădea aripi.

Și am mers, și am mers...

Suiam și coboram pe străzile șerpuitoare ale Iașului, singuri în orașul alb, încercuit ca de flăcări albastre.

Și vorbeam, și vorbeam... Mai ales Ionel. Mi se spovedea de toate ale vieții lui.

Și mergeam, și mergeam... călăuziți de stele.

De la o vreme, dealurile albe păreau să prindă viață, își arcuiau încet spinările, se destindeau, și începură nesimțit să horească în jurul nostru înlănțuind orașul, zidind pragurile zărilor, lăsând câte-o spărtură și închizând-o iarăși. Mănăstirile, bisericile, păreau să se mute și ele și ne priveau tot din alte unghiuri.

Uneori, copacii tresăreau ușor și se auzea ca un ciocnet de pahare subțiri. Și apoi nimic, numai pașii noștri, vorbele ce ne izvorau pe buze și acel țiuit al tăcerii depline a nopții și a lumilor cerești.

Deasupra noastră se clădeau în văzduh nevăzute căi și altare, spre care năzuiam, fără să știm, și care ne sorbeau, din adâncul pieptului, suflarea.

Luna ne urmărea, lunecând nesimțit printre constelații, plecându-și încet într-o parte obrazul strălucit, pălind de atâta veghe.

Au început și stelele a clipi și a se topi, pe rând, în țăriile tot mai străvezii.

La o vreme, văd că se învăpăiază zarea într-o parte.

– Arde într-acolo, zic. Trebuie să fie un incendiu, vreun depozit de muniții...

Dar Ionel se oprește deodată, ca trezit din somn, și spune uimit:

– Răsare soarele!

– Vai de mine! exclam. Și mă așteaptă vara mea.

Cum de n-am înghețat umblând noi toată noaptea pe un asemenea ger?

Ne erau mâinile calde, căci la urmă umblasem de mână, ca „să nu mi se împiedice piciorul de vreo piatră“.

(Ionel a descris această noapte într-un poem intitulat *Poveste*, scris în ultimul an al vieții sale. Și am scris și eu despre această noapte un poem, intitulat *Începutul*, după ce n-a mai fost Ionel pe lume. Le voi anexa pe amândouă la urma acestui text.)

Ajunși la capătul străzii unde locuia vara mea, ne-am luat rămas bun cu un fel de stângăcie, goliți, parcă, de toate cuvintele și cu ochii măriți de o mirare fără seamăn.

Am intrat singură în casă, nedumerită și gânditoare.

La întrebările verei mele, abia sculată din somn, am început să mint, ca niciodată, involuntar și fără motiv. I-am spus că am fost cu verele noastre la familia Teodoreanu, unde a fost o mică serată de familie și s-a dansat până la ziuă. Verele mele fiind obosite, m-a condus la ea o slujnică. Nu-mi venea nici mie să cred ce îmi ieșea din gură. E drept că nu era chiar atât de ușor, pe vremea aceea, să mărturisești că te-ai plimbat toată noaptea prin oraș singură cu un june, pe care l-ai cunoscut în ajun! Totul era uluitor de ireal și de neînțeles pentru mine.

Vară-mea îmi tocmise de cu seară un birjar, care mă aștepta în poartă. Ea nu mă putea însoți, că avea doi copii mici. Ne-am îmbrățișat și am pornit la gară.

– Întoarce-te la mine dacă ai pierdut trenul! mi-a strigat din urmă.

Noroc că trenul care trebuia să plece la șapte dimineța a pornit abia la amiază, așa că am avut timp să mă dezmeticesc.

Ionel îmi dăduse, înainte să plecăm de la el de acasă, două cărți mici, frumos legate, de poezie franceză, să le amintire, și m-am gândit că eu nu-i dădusem nimic. Fără să stau mult pe gânduri,